

**Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут комунікацій**

**Комарницький Назар Іванович
ВІДНОВНЕ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ: У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ
ПІДХОДІВ ДО ПОДОЛАННЯ МАСОВОГО НАСИЛЬСТВА
(КОНФЛІКТОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД)**

спеціальність 053 Психологія
освітньо-професійна програма
кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «бакалавр»

Виконав
студент групи
Комарницький Назар Іванович

підпис

Науковий керівник:
канд. псих. наук, старший викладач кафедри психологія
Антошків А. В.

_____ підпис

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 20__ р.
Завідувач кафедри

підпис

Тернопіль - 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ У ПСИХОЛОГІЇ КОНФЛІКТУ.....	8
1.1. Відновне правосуддя як модель врегулювання конфліктів.....	8
1.2. Масове насильство як форма соціального конфлікту.....	10
1.3. Психологічні механізми відновлення після конфлікту.....	11
Висновки до першого розділу.....	14
РОЗДІЛ 2. ГЛОБАЛЬНИЙ ДОСВІД ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ МАСОВОГО НАСИЛЬСТВА У ВІДНОВНИХ ПРАКТИКАХ.....	16
2.1. Комісії правди і примирення як механізм психологічного відновлення після конфлікту.....	16
2.2. Психологічні наслідки масового насильства та колективна травма у постконфліктних суспільствах.....	18
2.3. Психологічні обмеження та ризики відновних підходів.....	20
Висновки до другого розділу.....	22
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАВЛЕННЯ ДО ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ ТА ПЕРСПЕКТИВ ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ.....	25
3.1. Організація та методи емпіричного дослідження.....	25
3.2. Дослідження обізнаності та ставлення до відновного правосуддя.....	28
3.3. Аналіз психологічної готовності до впровадження відновних практик в Україні.....	30
Висновки до третього розділу.....	33
ВИСНОВКИ.....	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	42
ДОДАТКИ.....	49

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку людства характеризується високим рівнем конфліктогенності, проявами масового насильства, локальними та глобальними збройними протистояннями, які залишають глибокі деструктивні наслідки для психіки людини та суспільного організму в цілому. Традиційні каральні та рестриктивні моделі правосуддя, орієнтовані виключно на ізоляцію правопорушника та формальне призначення покарання, часто виявляються неефективними в контексті довгострокового психологічного відновлення, подолання колективної травми та реального примирення сторін. Вони залишають поза увагою першочергові потреби постраждалих у визнанні їхнього болю, безпеці та ресоціалізації, а також не вирішують проблему інтергенераційної передачі травматичного досвіду.

У цьому контексті особливої ваги набуває відновне правосуддя як альтернативна, гуманістично орієнтована модель регулювання конфліктів. Розглядаючи правопорушення чи акт насильства не просто як порушення абстрактної правової норми, а як заподіяння конкретної шкоди міжособистісним стосункам і людському благополуччю, відновний підхід спрямовує фокус уваги на зцілення, трансформацію відносин та загладжування провини через конструктивний діалог.

Для сучасної України, яка переживає масштабний досвід воєнного насильства та системної суспільної травматизації, дослідження психологічних та конфліктологічних механізмів відновного правосуддя є не просто теоретично значущим, а життєво необхідним. Виникає гостра потреба в аналізі глобальних підходів до подолання наслідків масового насильства (зокрема, діяльності Комісій правди та примирення) та оцінці перспектив і специфіки впровадження цих практик в українських реаліях - від освітнього середовища до загальнонаціонального рівня. Усе це зумовлює актуальність обраної теми дослідження: *«Відновне правосуддя в Україні: у контексті глобальних підходів до подолання масового насильства (конфліктологічний підхід)»*.

Проблема відновного правосуддя, подолання травми та врегулювання конфліктів перебуває на перетині юридичних, соціологічних, конфліктологічних та психологічних наук. Фундаментальні засади філософії та практики відновного правосуддя закладені у працях Г. Зера, Дж. Брейтвейта, М. Умбрайта. Психологічні аспекти колективної травми, її інтергенераційної передачі та ролі відновних практик у зціленні суспільства досліджували такі зарубіжні науковці, як А. Зара, В. Ардіно, В. Р. Вуд, Я. І. Кізілхан, О. Ботчарова.

В українському науковому дискурсі питання медіації, конфліктологічного супроводу та відновного правосуддя розробляються у працях М. Матійчук, Н. Пророк, Л. Романовської, О. Землянської, Т. Короткої та інших. Водночас, попри наявність значної кількості теоретичних розвідок, залишається недостатньо вивченою специфіка готовності українського суспільства (зокрема, студентської молоді як рушія соціальних змін) до сприйняття відновної парадигми в умовах триваючого високоінтенсивного конфлікту. Практично невирішеним завданням є розробка цілісного алгоритму інтеграції глобального досвіду подолання колективної травми в сучасну систему психосоціальної реабілітації та правосуддя в Україні з урахуванням психологічних ризиків і обмежень.

Метою дослідження є теоретико-конфліктологічне обґрунтування та емпіричне дослідження психологічних механізмів, обмежень та перспектив застосування практик відновного правосуддя в Україні в контексті світового досвіду подолання наслідків масового насильства та колективної травми.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання** дослідження:

- 1) аналіз теоретико-методологічних основ відновного правосуддя як гуманістичної моделі врегулювання конфліктів у психологічній науці;
- 2) дослідження феномену масового насильства як специфічної форми соціального конфлікту та визначення психологічних механізмів відновлення особистості й спільноти після нього;

3) узагальнення глобального досвіду подолання наслідків масового насильства, зокрема діяльності Комісій правди і примирення, та аналіз динаміки колективної травми у постконфліктних суспільствах;

4) виявлення психологічних обмежень, ризиків та бар'єрів (зокрема ретравматизації), що виникають під час реалізації відновних підходів;

5) здійснення емпіричного дослідження стану обізнаності, ставлення та рівня довіри української молоді (на прикладі студентства) до інституту відновного правосуддя та медіації;

6) розробка практичних рекомендацій щодо впровадження відновних практик та програм психологічного відновлення після конфліктів в Україні.

Об'єктом дослідження є відновне правосуддя як психологічна та конфліктологічна модель врегулювання наслідків насильства та гострих соціальних конфліктів.

Предметом дослідження є конфліктологічні виміри, психологічні механізми відновлення, обмеження та особливості сприйняття відновних практик в Україні у порівнянні з глобальними підходами до подолання масового насильства.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс наукових методів: *теоретичні*: системний, порівняльно-історичний та дедуктивний аналіз наукових джерел, узагальнення, систематизація та моделювання конфліктологічних процесів; *емпіричні*: анкетування (розробка та застосування спеціалізованого опитувальника для оцінки ставлення до відновного правосуддя), метод експертних оцінок; *методи математико-статистичного аналізу даних*: дескриптивна статистика, кореляційний аналіз (для встановлення зв'язків між рівнем обізнаності та готовністю до участі у відновних програмах) за допомогою сучасного програмного забезпечення для статистичної обробки даних.

Наукова новизна отриманих результатів кваліфікаційної роботи полягає у тому, що:

вперше у вітчизняному науковому просторі здійснено комплексний конфліктологічний аналіз інтеграції практик відновного правосуддя з урахуванням специфіки подолання наслідків масового воєнного насильства та колективної травми в Україні;

поглиблено розуміння психологічних обмежень відновного підходу (зокрема феноменів ретравматизації потерпілих та психологічних бар'єрів правопорушників у forensic-середовищі);

дістало подальшого розвитку визначення ролі Комісій правди і примирення як інструментів колективної психотерапії та суспільного зцілення, адаптованих до соціокультурного ландшафту України.

Практичне значення отриманих результатів. Результати емпіричного дослідження та розроблені методичні рекомендації можуть бути використані практичними психологами, медіаторами, конфліктологами та юристами при створенні та впровадженні програм відновного правосуддя. Сформовані підходи доцільно інтегрувати в освітній процес закладів вищої освіти (зокрема, при підготовці студентів за спеціальностями «Психологія» та «Конфліктологія», створенні служб порозуміння у ЗВО), а також при розробці національних стратегій ресоціалізації, подолання колективної травми та побудови стійкого миру в постконфліктний період.

Апробація результатів дослідження.

Окремі положення та висновки магістерського дослідження було озвучено на двох наукових конференціях:

IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Особистість і суспільство: психосоціальні виміри ковітальної взаємодії» (м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет, 30 квітня 2026 р.).

IV Міжнародна науково-практична конференція: «Психосоціальні ресурси особистісного та соціального розвитку в епоху глобалізації» (м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет, 7 листопада 2025 р.).

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 54 сторінок комп'ютерного тексту. Список використаних джерел містить 47 найменувань, із них 25 іноземними мовами. Робота ілюстрована 4 рисунками.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ У ПСИХОЛОГІЇ КОНФЛІКТУ

1.1. Відновне правосуддя як модель врегулювання конфліктів

Сучасні дослідники розглядають нове правосуддя та медіацію як взаємодоповнювальні інструменти регулювання конфліктів. Вони об'єднують у собі правові, соціальні та психологічні аспекти [16]. Головна мета цих підходів сталася не просто у формальному вирішенні заявки, а в глибокому відновленні пошкоджених стосунків, формуванні культури міжособистісного діалогу та запобіганні повторним проявам насильства в майбутньому [16].

Медіація є позасудовою, добровільною та конфіденційною процедурою, де нейтральний посередник (медіатор) сторонам конфлікту самотійно знаходить взаємоприйнятне рішення [13; 17]. Психологічна ефективність цього методу базується на розвитку емпатії, активного слухання, рефреймінгу (переосмислення ситуації) та управління емоціями, що знижує напруженість і повертає втрачену довіру [13; 17].

У сфері соціальної роботи медіація закріплена законодавчо як важлива соціальна послуга для сімей, які оцінювалися у складних життєвих обставинах [20]. Ця процедура має чітку структуру та наслідую наступне виконання кількох етапів: встановлення первинного контакту, глибокий аналіз ситуації, проведення індивідуальних зустрічей, організація спільних переговорів і, як результат, укладення фінального договору [20]. Професійна діяльність медіатора в соціальній сфері вимагає володіння спеціальними методами, спрямованими на трансформацію деструктивної поведінки клієнтів та активацію їхніх внутрішніх ресурсів для самотійного розв'язання життєвих проблем [20].

Філософія відновного правосуддя докорінно змінює погляд на правопорушення: воно сприймається не просто як порушення абстрактного закону, а як заподіяння конкретної шкоди людині та людським стосункам. Замість традиційного карального запитання «Який закон порушено і як покарати винного?», повторна модель запитує: «Кому завдано шкоди, які потребують виникли у постраждалих і чиї це обов'язки - виправити пошкодження?». Суть цього підходу тримається на трьох головних елементах: зустріч, відшкодування та трансформація. Зустріч забезпечує прямий діалог між сторонами, відшкодовуючи конкретні дії для компенсації завданих збитків, а трансформацію веде до змін у ставленні та поведінці учасників. Саме таке поєднання дозволяє відновити розірвані соціальні зв'язки та створити умови для безпечного співробітництва в громаді.

У практичній реалізації відновного правосуддя вибирають різні форми роботи: конференції, кола світу, медіацію між потерпілим і правопорушником, а також сімейні групові зустрічі [26]. Усі вони орієнтовані на створення безпечного простору, де кожен може висловитися, взяти на себе відповідальність і спільно знайти вихід [26].

Внутрішній психологічний вимір відновних практик виникає в тому, що вони активно стимулюють розвиток емпатії, навчають навичок конструктивної комунікації та допомагають опанувати емоційну регуляцію [21]. Процес медіації об'єднується в собі комунікативний, емоційний, когнітивний та інтегративний компоненти [21]. Використання активного слухання, емоційної валідації (пізнання цінностей почуттів іншого) та когнітивного рефреймінгу повністю учасникам вийти з кола взаємних викликів і перейти до конструктивної співпраці [21].

Таким чином, оновлене правосуддя виступає сучасною та гуманною моделлю регулювання конфліктів, яка гармонійно поєднує соціально-правові стандарти з глибокою психологічною підтримкою особистості [16; 21].

1.2. Масове насильство як форма соціального конфлікту

Масове насильство є однією з найбільш руйнівних форм соціального конфлікту, що виникає в умовах політичної, економічної чи культурної кризи. Воно проявляється у вигляді геноцидів, етнічних чисток, масових репресій, воєнних злочинів і систематичного терору проти цивільного населення. Його небезпека полягає у дегуманізації цілих груп, руйнуванні соціальних зв'язків та формуванні атмосфери страху й недовіри [10].

Причинами масового насильства можуть бути політика «ми та вони», мова ворожнечі, дискримінаційні закони, економічні кризи та неспроможність держави забезпечити захист громадян. У таких умовах конфлікт набуває колективного характеру, перетворюючись на загрозу для соціальної згуртованості та прав людини [10].

Політичні конфлікти нерідко стають джерелом масового насильства. Вони виникають як зіткнення соціально-політичних сил у боротьбі за владу чи зміну статусу, що часто супроводжується застосуванням сили. Медіація у цьому контексті виступає як інструмент переговорів, що дозволяє сторонам досягти компромісу без примусу та зменшити ризик ескалації [8].

Традиційні каральні моделі правосуддя часто залишають потреби жертв поза увагою, зосереджуючись лише на винуватості та покаранні. Це може посилювати відчуття безсилля та повторної віктимізації [42]. Відновне правосуддя пропонує альтернативу, орієнтовану на відновлення стосунків, компенсацію шкоди та формування культури ненасильницької комунікації. Дослідження показують, що *restorative responses* значно ефективніші для жертв, ніж традиційні судові процедури: вони сприяють відчуттю відповідальності правопорушника, відновленню довіри та досягненню психологічного завершення травматичного досвіду [24; 25; 34; 35; 46.].

Особливо складним є застосування RJ у випадках сексуального та домашнього насильства. Дослідження в Ізраїлі показали, що *survivors sexual*

violence, які брали участь у RJ-процесах, відчували поступове зменшення негативних емоцій і розвиток «діалогічного прощення», що сприяло їхньому емоційному відновленню [29]. Водночас у випадках домашнього насильства існують серйозні ризики: нерівність сил між сторонами, можливість повторної віктимізації та культурні бар'єри, які можуть перешкоджати справжньому засудженню насильства [30].

Кейс-стаді з Ірландії демонструє, що RJ-конференції у громадах, де злочин мав численних жертв, можуть сприяти колективному відновленню, формуванню почуття спільності та реінтеграції правопорушників через конкретні дії з відшкодування шкоди [33].

Водночас RJ стикається з викликами інституціоналізації: його цілі часто підміняються інтересами системи (ефективність, швидкість, контроль), що може призвести до маргіналізації жертв і втрати первинного сенсу - відновлення стосунків і справедливості [46].

Таким чином, масове насильство як форма соціального конфлікту потребує комплексних підходів. Відновне правосуддя може стати дієвим інструментом запобігання ескалації та лікування наслідків, але його застосування вимагає чутливості до контексту, забезпечення безпеки жертв і уникнення формального «перейменування» каральних практик у «ресторативні» [10; 16].

1.3. Психологічні механізми відновлення після конфлікту

Відновлення після конфлікту є багатовимірним процесом, що охоплює когнітивні, емоційні, поведінкові та соціально-культурні механізми. Воно спрямоване на зменшення наслідків травматичного досвіду, відновлення внутрішньої рівноваги та формування нових ресурсів для життя.

Ключовим когнітивним механізмом є рефреймінг – здатність змінювати інтерпретацію подій, надаючи їм нового значення. Це допомагає знизити інтенсивність негативних емоцій та сформувати більш конструктивні стратегії поведінки [11; 28]. У практиці когнітивно-поведінкової терапії застосовуються техніки когнітивної реструктуризації, які дозволяють клієнтам виявляти й змінювати деструктивні переконання. Дослідження Дмитришина показало, що его-резильєнтність забезпечує баланс між контролем і гнучкістю, що особливо важливо у ситуаціях конфліктної взаємодії [4]. Комарницький підкреслює, що у післяконфліктному контексті когнітивні механізми набувають специфіки, оскільки вони спрямовані не лише на індивідуальне відновлення, а й на відновлення соціальних зв'язків [6].

Емоційна регуляція виступає центральним чинником відновлення. Контроль страху, гніву чи тривоги знижує ризик розвитку посттравматичних розладів і сприяє стабілізації внутрішнього стану. Оптимізм та позитивні емоційні стани є важливими ресурсами, що забезпечують здатність долати кризові ситуації. У дослідженні Russo-Netzer показано, що оптимізм пояснює понад 40 % варіації рівня резильєнтності у військовослужбовців, тоді як соціальна підтримка майже удвічі підвищує ймовірність посттравматичного зростання [41]. У практиці широко застосовуються методи майндфулнес-медитації, дихальні техніки та програми релаксації, які довели свою ефективність у зниженні рівня тривожності та відновленні емоційної стабільності [23]. Програми позитивної психології, зокрема тренінги вдячності чи пошуку сенсу, сприяють формуванню стійкого емоційного фону.

Поведінкові механізми реалізуються через копінг-стратегії. Панкова систематизує їх у кілька груп: емоційна регуляція, когнітивне переосмислення, прийняття і толерантність, а також переорієнтація уваги на діяльність. Її дослідження показало, що серед осіб середнього віку, які пережили воєнні конфлікти, саме когнітивне переосмислення та соціальна підтримка виявилися найбільш ефективними для адаптації [12]. Шумейко додає, що арт-терапія та

тілесно-орієнтовані методи допомагають інтегрувати травматичний досвід у власну життєву історію [22]. У практиці психосоціальної допомоги застосовуються групові інтервенції, волонтерські проекти, а також narrative therapy, яка дозволяє людині переписати власну життєву історію, інтегруючи травматичний досвід у ширший життєвий контекст [18].

Соціальна підтримка є одним із найпотужніших факторів відновлення. Підтримка з боку сім'ї, друзів та громади значно зменшує ризик розвитку ПТСР і сприяє посттравматичному зростанню. У практиці застосовуються програми, які включають групові зустрічі, кола довіри, спільні волонтерські ініціативи. Вони допомагають відновити соціальні зв'язки та створюють відчуття належності до спільноти [14]. Мета-аналіз Niyonsenga виокремлює три моделі резильєнтності: інтраперсональні ресурси, соціально-комунікативні процеси та культурну ідентичність. Автори показали, що у контексті колективної травми саме культурна ідентичність і міжгенераційна передача досвіду відіграють вирішальну роль у довготривалому відновленні [40]. Комарницький наголошує, що післяконфліктне відновлення потребує інтеграції індивідуальних стратегій із колективними ресурсами, адже конфліктна травма має міжособистісний і соціальний вимір [6].

Важливим результатом відновлення є **посттравматичне зростання** – позитивні зміни у світогляді, цінностях та життєвих цілях, що виникають після пережитих криз. Воно проявляється у глибшому розумінні сенсу життя, зміцненні міжособистісних стосунків, розвитку нових ресурсів та здатності бачити труднощі як можливості для саморозвитку [18; 22].

Таким чином, післяконфліктна резильєнтність є комплексною моделлю, яка поєднує когнітивні та емоційні механізми, індивідуальні копінг-стратегії, соціальну підтримку та культурну ідентичність. Її успішність залежить від здатності людини знаходити сенс у пережитому досвіді, інтегрувати травматичні події у власну життєву історію та використовувати їх як поштовх до особистісного зростання [6].

Висновки до першого розділу

У першому розділі було розглянуто теоретичні основи відновного правосуддя у психології конфлікту, що дозволило окреслити його значення як моделі врегулювання суперечок, а також показати психологічні наслідки масового насильства та механізми відновлення після конфліктів.

Відновне правосуддя постає як альтернативний підхід до вирішення конфліктів, який ґрунтується на діалозі, примиренні та відновленні порушених соціальних зв'язків. Його психологічна цінність полягає у створенні простору для відкритої комунікації, усвідомлення відповідальності та формування довіри між сторонами, що сприяє зниженню рівня агресії та розвитку емпатії.

Масове насильство визначається як крайня форма соціального конфлікту, яка призводить до руйнування міжособистісних і суспільних зв'язків, формує колективну травму, кризу ідентичності та довіри. Це явище має довготривалі психологічні наслідки, які створюють бар'єри для примирення і потребують спеціальних відновних практик.

Психологічні механізми відновлення після конфлікту охоплюють когнітивні процеси (рефреймінг, переосмислення досвіду), емоційні стратегії (регуляція емоцій, розвиток оптимізму), поведінкові дії (активні копінг-стратегії, соціальна взаємодія) та соціально-культурні ресурси (підтримка громади, збереження культурної ідентичності). Важливим результатом цього процесу є посттравматичне зростання, яке проявляється у переосмисленні життєвих цінностей, зміцненні міжособистісних стосунків та формуванні нових ресурсів для розвитку.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що відновне правосуддя у психології конфлікту є не лише інструментом врегулювання суперечок, а й механізмом відновлення особистості та суспільства після травматичних подій. Масове насильство створює глибокі психологічні наслідки, які можуть бути подолані лише через інтеграцію індивідуальних і колективних стратегій

відновлення. Психологічні механізми резильєнтності та посттравматичного зростання забезпечують можливість повернення до стану внутрішньої рівноваги, формування нових цінностей і відновлення соціальної довіри.

Таким чином, відновне правосуддя у психологічному вимірі виступає комплексною системою, що поєднує правові, соціальні та психологічні інструменти, спрямовані на подолання конфліктів, зменшення наслідків насильства та створення умов для сталого примирення.

РОЗДІЛ 2

ГЛОБАЛЬНИЙ ДОСВІД ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ МАСОВОГО НАСИЛЬСТВА У ВІДНОВНИХ ПРАКТИКАХ

2.1. Комісії правди і примирення як механізм психологічного відновлення після конфлікту

Подолання наслідків масового населення в масштабах цілих націй вимагає розробки особливих інструментів, які об'єднують правові та психотерапевтичні методи. Із найефективніших глобальних механізмів такого типу стали Комісії правди і примирення, які допомагають суспільству вийти зі станів глибокої політичної чи однієї військової кризи [8]. Комісії пропонують зробити акцент на відкритості та визнанні історичної правди, коли традиційне правосуддя не здатне охопити величезну кількість правопорушень або коли суворий каральний підхід лише поглиблює ворожнечу [1; 8]. Головна організація таких органів не має призначення тюремних термінів, а в документуванні злочинів минулого та безпечному просторі, де жертви масового місивотворення можуть публічно розповісти про свій травматичний досвід [1].

З погляду психології конфлікту діяльність комісії правди запускає процес колективного відновлення, серед якого:

Публічне визнання та легітимізація. Для людей, які пережили жахи війни чи репресій, критично важливі, щоб суспільство та державні інститути офіційно визнали факт заподіяної їм шкоди [1; 19]. Це повертає постраждалим почуття безпеки та власної гідності [1].

Подолання колективного заперечення. Суспільства, які пройшли через масові катастрофи, часто демонструють небажання знати правду через прагнення уникнути зіткнення з жахом і провиною [1]. Робота комісії руйнує цю табу, що суперечить інтегрувати важке минуле в загальну історію [1].

Зниження рівня суспільної тривоги. Відкритий діалог про історичні злочини заважає маніпуляціям пам'яттю та блокує накопичення досягнутої агресії серед нащадків потерпілих [1; 13].

Консолідація громадян та трансформація ідентичності. Спільна робота над відновленням історичної правди стає точкою опорою для згуртування громадян [5]. Замість вибудовування ідентичності завершує форму «безпорадної жертви», відкрите проголошення хворобливих тем дозволяє нації знайти внутрішню силу для подальшого розвитку [5; 7].

Водночас емпіричні дослідження виявляють серйозні розриви між теоретичними завданнями комісії та їхніми реальними психологічними наслідками для постраждалих [37; 43]. Довгий час у політичних та наукових дискусіях панувала аксіома, що встановлені правди автоматично веде до психологічного зцілення і примирення [37]. Протест масштабних соціально-психологічних оцінок діяльності Комісії правди і примирення в Південній Африці (TRC) показав зворотні результати: значна частина свідків після публічних виступів відчула погіршення психологічного стану, депресію та безпорадність [43]. Це зумовлено тим, що публічне пригадування травматичних подій без належного тривалого терапевтичного супроводу часто запускає механізми вторинної травматизації особистості [7; 43].

Крім того, серйозною проблемою відновних інструментів, побудованих на західних правових парадигмах, є ігнорування локальних культурних контекстів і традиційних практик застосування [38; 45]. Наприклад, під час роботи Комісії правди і примирення на Соломонових Островах виникло концептуальне протиріччя: якщо для міжнародних експертів розгляд розглядалося на загальнонаціональному та політичному рівнях, то в меланезійській культурі воно трактується як міжособистісний процес відновлення стосунків між конкретними індивідами, родинами та кланами через звичаєве право (*кастом*) і релігійні обряди [45].

Більше того, у деяких етнічних спільнотах (зокрема в Сьєрра-Леоне чи на Соломонових Островах) публічне обговорення колишніх конфліктів без відповідних традиційних церемоній визнано культурним табу [38; 45]. Місцеві норми часом передбачають «похування» минулого через мовчання і спільну працю, а не через вербалізацію травми, тому примусова публічність може заважати природному колективному зціленню [38; 45]. Таким чином, Комісії правди і примирення виступають потужним політико-правовим інструментом структурування колективної пам'яті, проте їхня роль як самостійний психотерапевтичний механізм є обмеженою та потребує глибинної адаптації до психологічного стану суспільства [1; 45].

2.2. Психологічні наслідки масового насильства та колективна травма у постконфліктних суспільствах

Масове насильство та військові дії ніколи не обмежуються лише фізичними руйнуваннями, оскільки вони завдають глибоких психологічних пошкоджень особистості та суспільній психіці [7]. Психологічна травма стає для людини не меншою безпекою, ніж важкими фізичними пораненнями, і може набагато сильніше змінити весь подальший життєвий шлях особистості [7]. Будь-яка екстремальна подія, яка несе безпосередню загрозу життю, здоров'ю чи безпеці, стає потужним тригером для серйозних порушень психічного стану [7].

Головним наслідком перенесеного жаху на індивідуальному рівні стає розвиток посттравматичного стресового розладу (ПТСР) [1; 7]. Його формування зумовлене тим, що психіка людини не здатна самостійно переробити та інтегрувати отриманий шоківий досвід [7]. У результаті спогади про перенесене насильство перетворюються на власне «чужорідне тіло» в середині психічної структури, постійно повертаючись у форму нічних жахів,

флешбеків або нав'язливих думок [1]. Особа втрачає базову довіру до світу, відчуває постійну безпорадність і страх [7].

Коли насильство має системний або масовий характер, воно переростає в колективну травму, яка деформує суспільство протягом десятиліття [1; 5]. Соціально-психологічний аналіз показує такі прояви колективного травмування:

Трансгенераційна передача досвіду. Психічні наслідки масових катастроф не зникають разом із поколінням, яке спочатку постраждало від агресії [1; 5]. Через сімейні сценарії, замовчування або гіперболізації болю травматичні установи передаються дітям та онукам, впливаючи на їхнє світосприйняття [1; 5].

Деформація національної ідентичності. Пережити акти геноциду, репресій чи агресії з боку інших держав стають центральними елементами історичної пам'яті суспільства [1; 5]. Це може призвести або до порушення міжгрупового протистояння, або до формування захисних механізмів, які заважають адекватному розвитку нації [5].

Капсуляція емоцій. Травмування суспільство часто закривається в собі, вибудовує жорсткі психологічні кордони і з відчуттям ставитися до будь-яких зовнішніх контактів [1; 5]. Повторення травми в поведінці може проявлятися у вигляді спалахів невмотивованої агресії чи соціальної апатії [1].

Для подолання цих деструктивних явищ у постконфліктних суспільствах часто організовують ритуали колективної пам'яті та національні дні скарги [Kanazayire et al., 2014]. Проте вплив таких заходів є неоднозначним. З одного боку, в гостро травмованих середовищах (зокрема, після геноциду в Руанді) дні пам'яті можуть викликати значне психологічне напруження, актуалізуючи важкі спогади та підкреслюючи групові розбіжності між людьми [27].

З іншого боку, посилення загальнонаціональної ідентичності під час таких заходів здатне пом'якшити цей негативний ефект [27]. Якщо учасники процесу (як постраждали, так і особи, які не були прямими жертвами)

починають сприймати один одного як частину єдиної ширшої спільноти, це досягає рівня міжгрупової спільноти, підтримує самооцінку громадян і стимулює примирення, нейтралізуючи загрозу нового розколу [27].

Саме тому сучасні відновні практики наголошують на необхідності одночасної, одночасної роботи з травмою як на індивідуальному, так і на колективному рівнях [32; 36; 47]. Класичні підходи, орієнтовані на вирішення проблеми кримінального переслідування чи компенсацію збитків постраждалим, виявляються недостатніми для виходу з глибокої суспільної кризи [38]. Психологічне відновлення постконфліктних суспільств вимагає деконструкції деструктивних травматичних наративів, розробки комплексних програм реабілітації та інтеграції відновних моделей у загальну систему соціальних відносин [7; 38].

2.3. Психологічні обмеження та ризики відновних підходів

Порівняно з високою гуманістичною цінністю відновного правосуддя та медіації, їх впровадження в постконфліктних суспільствах стикається із серйозними психологічними бар'єрами та ризиками [13; 19]. Спроба застосування моделі мирних переговорів та пошуку компромісу без урахування психоемоційного стану учасників може призвести до зворотного ефекту - поглиблення психологічної травми [7; 13].

Серед ключових психологічних обмежень відновних підходів виділяють такі:

Небезпека ретравматизації. Процедура відновного правосуддя передбачає відверте пригадування та детальний опис пережитих подій [1]. Проте для осіб, які виявляються від гострого ПТСР, такий процес може запустити новий виток травми [7]. Повернення до важких спогадів без належного терапевтичного

супроводу здатне викликати сильні афективні реакції та дестабілізувати психіку потерпілого [1; 13].

Сторінка емоційної неготовності. Ефективність будь-якої медіативної практики тримається на принципах добровільності, щирого емпатійного слухання та бажаної сторони інтересу однієї однієї [13; 20]. В умовах постконфліктного суспільства де рівень гніву, образи та жаги до помсти є надзвичайно високим, учасники часто просто психологічно неспроможні до конструктивного діалогу [13]. За наявності афективних реакцій будь-яка спроба посадити сторони за стіл переговорів лише законсервує агресію [13].

Дисбаланс сил та психологічний тиск. Відновний підхід вимагає відкритості та рівності учасників [20]. Протест у ситуаціях, що пов'язані з масовим насильством чи дією воєнного стану, між агресором (або представником сторони, що домінує) та жертвою завжди існує колосальна нерівність [19]. За таких умов виникає ризик прихованого маніпулятивного тиску на потерпілого, що робить укладену мирну угоду несправедливою та руйнівною для його внутрішнього спокою [13; 20].

Додатковим деструктивним чинником у цьому контексті стає специфіка комунікативних та емоційних дефіцитів у травмованих правопорушників [44]. Масове насильство часто супроводжується дегуманізацією жертв, через що винуватці злочинців блокують у собі здатність до співпереживання [31; 44]. Якщо правопорушник психологічно не готовий усвідомити масштаб заподіяної шкоди, його участь у відновній процедурі, запущеній щирого емпатійного слухання, сприймається потерпілим як фальшивість і формальність [31; 44]. Будь-яка спроба штучно прискорити примирення без урахування цього контексту ризикує перетворитися на майданчик для міжнаціональних чи міжгрупових звинувачень, що лише загострить конфлікт у громаді [44].

Глибокі психологічні бар'єри також тісно пов'язані з переживанням травматичного джерела [44; 47]. Для постраждалих людей часто виникає через безпочуттєвість, суспільну стигматизацію або пережиту травму (особливо у

випадку сексуального й гендерного насильства), що змушує їх закривати у собі та уникати будь-яких публічних процедур чи діалогу з винуватцем [31; 44]. З іншого боку, для правопорушників або членів їхньої родини перед громадою стає нестерпним тягарем [44]. Замість очікуваного каяття цей емоційний стан запускає захисні психологічні механізми: раціоналізацію своїх дій, заперечення провини чи активне уникнення відповідальності за виплату порятунку власного його [44].

Отже, застосування відновних підходів після масового насильства супроводжується значними психологічними ризиками. Основними обмеженнями виступають загроза ретравматизації постраждалих, специфіка комунікативних дефіцитів у травмованих правопорушників, а також системний вплив колективної травми й сорому на рівні у всій спільноті [31; 44; 47]. Для мінімізації цих ризиків відновну справедливість не можна діяти як універсальний чи ізольований інструмент [19]. Вона має обов'язково базуватись на ретельній попередній оцінці стану учасників, поєднуватися з довготривалою психологічною реабілітацією та супроводжуватися високою конфліктологічною компетентністю фахівців [2; 20].

Висновки до другого розділу

У другому розділі дослідження проведено комплексний теоретико-психологічний аналіз глобального досвіду поширення наслідків масового насильства за допомогою відновних практик, визначено структуру колективної травми в постконфліктних суспільствах, а також визначено психологічні межі й ризики застосування медіативних інструментів. Матеріали дослідження дають можливість сформулювати такі висновки:

Встановлено, що подолання масштабних наслідків військових і політичних криз вимагає виходу за межі використання карального правосуддя.

Комісії правди і примирення пропонують відновлену модель, яка фокусується на документуванні злочинів минулого та створює безпечний простір для постраждалих. З погляду психології конфлікту, робота такої комісії легітимізує розвиток жертв, додає суспільне перетворення болючих сторінок історії та знижує рівень загальної тривожності в соціумі. Спільна праця над відновленням історичної правди стає основою для трансформації національної ідентичності - від «безпорадної жертви» до згуртованої спільноти, здатної до внутрішнього розвитку.

Доведено, що масове насильство завдає глибоких пошкоджень як індивідуальній психіці (у формі ПТСР, флешбеків та деструкції базової довіри до світу), так і суспільної свідомості, трансформуючись у колективну травму. Основними проявами колективного травмування виступають трансгенераційна передача шокового досвіду через покоління, вимушена капсуляція емоцій спільноти та деформація історичної пам'яті. Оцінка ритуалів колективної пам'яті (на прикладі постгеноцидних суспільств) показала їхній амбівалентний характер: вони здатні посилювати психологічне напруження, але водночас виступають чинником міграційної інтеграції, якщо актуалізують спільну загальнонаціональну ідентичність. Сучасний відновний підхід вимагає обов'язкової одночасної (симультанної) травми як на рівні окремої роботи особистості, так і на рівні в усій громаді.

Виявлено, що впровадження медіації та відновних процедур в умовах постконфліктного соціуму супроводжується значними психоемоційними ризиками. Основним бар'єром є небезпека ретравматизації постраждалих під час публічного відтворення важких спогадів без належної психотерапевтичної підтримки. На заваді екологічного діалогу також є сторінка емоційної неготовності через високий рівень гніву, дисбаланс сил між агресором і жертвою, комунікативні дефіцити правопорушників (дегуманізація жертви, прояв емпатії), а також деструктивний вплив травматичного сорому. Усе це вказує на те, що повторна модель не може використовуватися як універсальний

шаблон. Вона потребує поточної попередньої діагностики стану учасників, інтеграції довгострокових програм реабілітації та високої професійної компетентності фахівців.

Таким чином, результати другого розділу підтверджують, що оновлене правосуддя має колосальний потенціал для зцілення постконфліктних суспільств, проте його успішна реалізація цілі залежить від глибини урахування психологічних маркерів травми, сорому та міжгрупової динаміки.

РОЗДІЛ 3

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАВЛЕННЯ ДО ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ ТА ПЕРСПЕКТИВ ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Організація та методи емпіричного дослідження

Організація та проведення емпіричного дослідження є центральним етапом перевірки теоретичних положень кваліфікаційної роботи, оскільки саме науково обґрунтовані емпіричні дані дозволяють виявити реальний стан, закономірності та специфіку досліджуваного психологічного феномену [9]. Процедура планування, вибору методів та формування вибірки здійснювалася відповідно до методологічних вимог, викладених у сучасних галузевих рекомендаціях з організації психологічного експерименту та науково-дослідної роботи студентів [9; 15].

Емпіричне дослідження проводилося з метою вивчення рівня обізнаності молоді щодо відновного правосуддя, оцінки ступеня розуміння його внутрішньої сутності, а також визначення психологічних особливостей ставлення респондентів до перспектив та бар'єрів впровадження відновних практик в Україні.

Організаційна структура дослідження базувалася на принципах репрезентативності, добровільності та конфіденційності. З огляду на масштабність завдань та потребу в охопленні великої кількості респондентів за відносно короткий проміжок часу, у межах дослідження було використано метод анкетування у форматі онлайн-опитування за допомогою сервісу Google Forms. Застосування цифрових технологій в емпіричних процедурах відповідає вимогам сучасної психологічної практики, оскільки дозволяє мінімізувати вплив особистості дослідника на процес заповнення, уникнути ефекту соціальної бажаності та забезпечити високий рівень щирості й об'єктивності відповідей за рахунок гарантованої анонімності [9; 15].

При формуванні вибірки дослідження було застосовано метод випадкового добору, орієнтований на специфіку вікової категорії «молодь». Загальний обсяг сформованої вибірки склав 1000 осіб віком від 18 до 27 років. Такий обсяг респондентів ($N=1000$) забезпечує низький рівень статистичної похибки та високу значущість подальших математичних розрахунків [15].

Аналіз соціально-демографічних характеристик вибірки дозволив зафіксувати її статевий та віковий розподіл. За гендерною ознакою у дослідженні взяли участь:

582 жінки (що становить 58,2% від загальної кількості опитаних);

418 чоловіків (що становить 41,8% відповідно).

За критерієм віку вибірка охоплює п'ять послідовних підгруп: респонденти у віці 18-19 років - 247 осіб (24,7%); 20-21 років - 318 осіб (31,8%); 22-23 роки - 241 особа (24,1%); 24-25 років - 126 осіб (12,6%); 26-27 років - 68 осіб (6,8%). Більшість опитаних (а саме групи від 18 до 23 років, які сумарно становлять 80,6%) - це студенти закладів вищої освіти різних спеціальностей. Висока концентрація студентської молоді у вибірці забезпечує репрезентативність дослідження в контексті вивчення запиту на впровадження примирних і відновних інструментів саме усередині освітнього та молодіжного середовища.

Для безпосереднього збору первинного емпіричного матеріалу було розроблено авторський опитувальник «Дослідження обізнаності та ставлення молоді до відновного правосуддя». Конструювання методики відбувалося за класичними правилами психометрики та методології анкетування [9]. Опитувальник містив 25 питань і мав чітку чотирикомпонентну логіко-психологічну структуру:

Паспортна частина (соціодемографічний блок) - спрямована на фіксацію об'єктивних даних про респондентів (вік, стать, рід занять, сфера навчання), що необхідно для подальшого диференційованого аналізу відповідей [9].

Вступні (фільтруючі) питання - виконували функцію відсіювання або первинного розподілу респондентів за рівнем знайомства з термінологією анкетування, що дозволило відокремити групу осіб, які взагалі не володіють інформацією про відновне правосуддя, від тих, хто має про нього певне уявлення.

Основний блок - містив систему запитань, націлених на діагностику глибини розуміння суті відновного правосуддя, джерел отримання інформації, оцінку ставлення до його ключових функцій (психологічне відновлення жертви, ресоціалізація правопорушника), виявлення готовності до особистої участі у таких програмах, а також ідентифікацію суб'єктивного бачення бар'єрів на шляху розвитку цих практик в Україні.

Заключні питання - слугували для зняття психологічної напруги у респондентів після роботи зі складним правовим та конфліктологічним матеріалом, а також давали можливість висловити загальні побажання чи підсумкове ставлення до проблеми діалогу.

З метою забезпечення високої валідності та надійності вимірювання психологічних ознак, основна частина анкети поєднувала різні типи питань [9]. Було використано закриті питання (вибір однієї чи кількох готових альтернатив), напівзакриті питання (які давали респонденту можливість додати власний варіант у текстове поле, уникаючи жорстких рамок нав'язаних відповідей) та шкальовані запитання.

Психологічне ставлення до окремих ефектів відновних практик вимірювалося за допомогою класичної 5-бальної шкали Лайкерта (від «повністю згоден» до «повністю не згоден»). Використання інтервальних оцінок за шкалою Лайкерта є методично виправданим кроком для емпіричних психологічних робіт, оскільки отримані таким чином бали відображають інтенсивність та знак психологічної установки респондентів [9]. Окрім того, це дозволило вирахувати інтегральні показники (середнє арифметичне значення, відсоткові частки розподілу оцінок) та підготувати масив даних для коректного

графічного представлення й математико-статистичного аналізу результатів у наступних підрозділах роботи [15].

3.2. Дослідження обізнаності та ставлення до відновного правосуддя

Результати емпіричного дослідження дозволили здійснити глибокий аналіз рівня поінформованості молоді щодо відновного правосуддя (ВП) та з'ясувати специфіку ставлення до діалогу як ключового інструменту примирення сторін конфлікту.

Рівень поінформованості та його джерела Хоча 61,2% респондентів зазначили, що чули про відновне правосуддя, якісний аналіз свідчить про наявність значного розриву між обізнаністю та розумінням сутності. Лише 21,4% опитаних здатні чітко пояснити концепцію ВП, тоді як майже третина (28,8%) взагалі не змогли артикулювати зміст поняття.

Це підтверджує гіпотезу про «фрагментарність знань»: інформація про відновлювальні практики надходить переважно через соціальні мережі (46,3%) та інтернет-ресурси (24,8%), а не через академічні чи правові канали. У контексті конфліктологічного підходу, такий спосіб формування уявлень призводить до сприйняття ВП як спрощеного «мирового» інструменту, тоді як глибинні механізми психологічної реінтеграції залишаються поза межами усвідомлення молоді.

Ставлення до діалогу між сторонами конфлікту Аналіз ставлення до діалогу виявив високий рівень суспільної легітимації відновних практик. Середній показник сприйняття ВП як інструменту зниження конфліктності (4,1 бала за шкалою Лайкерта) свідчить про готовність молоді до переходу від каральної парадигми до діалогічної.

Проте, при детальному розгляді готовності до безпосереднього діалогу виникають певні психологічні бар'єри. Попри те, що 71,8% респондентів

визнають відновний потенціал для потерпілих, а 68,4% - для правопорушників, готовність особистої участі в програмах ВП є нижчою за рівень декларативної підтримки (близько 39,6% висловили чітку готовність).

Виявлені суперечності можна пояснити наступними психологічними чинниками:

Дефіцит довіри: Довіра до фахівців, які застосовують медіацію, залишається на рівні, що потребує зміцнення. В умовах постконфліктного суспільства діалог сприймається як вразливий процес, де нейтральність фасилітатора часто ставиться під сумнів.

Емоційні бар'єри: Значна частка скептицизму (9,5% відкритого скепсису та значна частка тих, хто вагається) вказує на наявність страху перед прямою конфронтацією з кривдником, що є цілком очікуваним у ситуаціях, пов'язаних із переживанням травми.

Соціальна установка на «справедливість як покарання»: Домінування каральних моделей у правовій культурі України обмежує можливості для конструктивного діалогу, оскільки для частини молоді «справедливість» синонімічна із «відплатою».

Водночас, висока підтримка впровадження ВП в освітньому середовищі (74,2%) та вбачання в ньому альтернативи каральним підходам (63,5%) свідчать про те, що молодь є проактивним суб'єктом, готовим до соціальних трансформацій. Впровадження діалогічних практик у вишах розглядається респондентами як безпечний майданчик для формування навичок мирного співіснування, що є критично важливим для суспільства, яке переживає наслідки насильства.

Таким чином, ставлення до діалогу у відновному правосудді є амбівалентним: концептуально воно схвалюється, проте практична реалізація потребує подолання емоційних страхів та підвищення довіри до інституційних механізмів медіації.

3.3. Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження

Соціально-демографічні характеристики респондентів

У дослідженні взяли участь 1000 осіб віком від 18 до 27 років. Найбільш активними учасниками опитування стали респонденти віком 19-23 роки, що можна пояснити високою активністю студентської молоді в онлайн-середовищі та більшим залученням до суспільних і правових тем (Рис. 3.1):

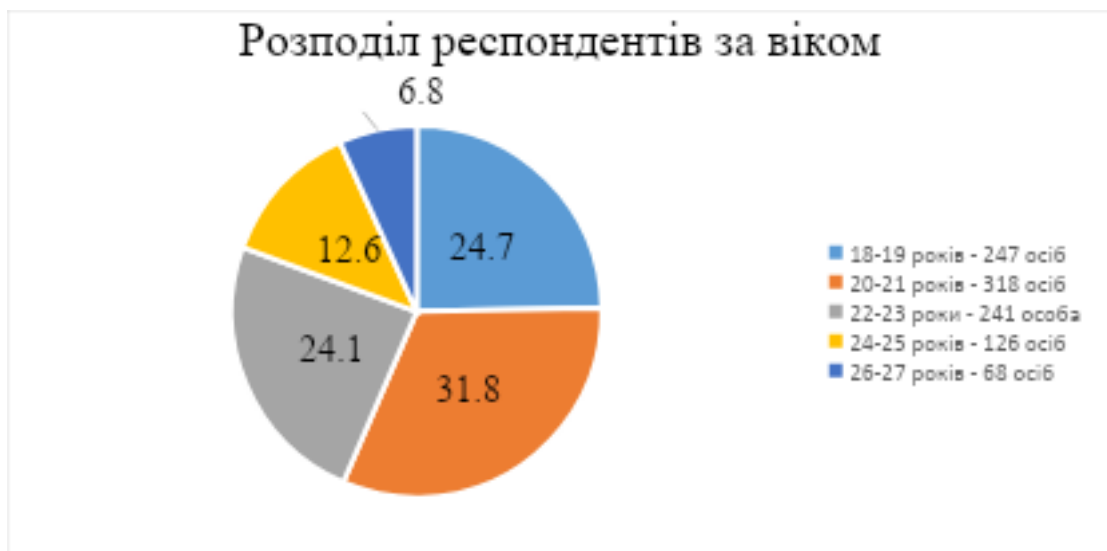

Рис.3.1 Розподіл респондентів за віком

Рівень обізнаності щодо відновного правосуддя

На запитання «Чи чули Ви раніше про відновне правосуддя?»:

612 респондентів (61,2%) відповіли «Так»;

388 осіб (38,8%) - «Ні».

При цьому лише:

214 осіб (21,4%) зазначили, що можуть чітко пояснити сутність поняття;

498 осіб (49,8%) - частково розуміють його;

288 осіб (28,8%) не змогли пояснити зміст поняття.

Отримані результати свідчать про те, що хоча поняття відновного правосуддя є відносно відомим серед молоді, рівень глибокого розуміння його сутності залишається недостатнім.

Найпоширенішими джерелами інформації про способи вирішення конфліктів стали (рис. 3.2):

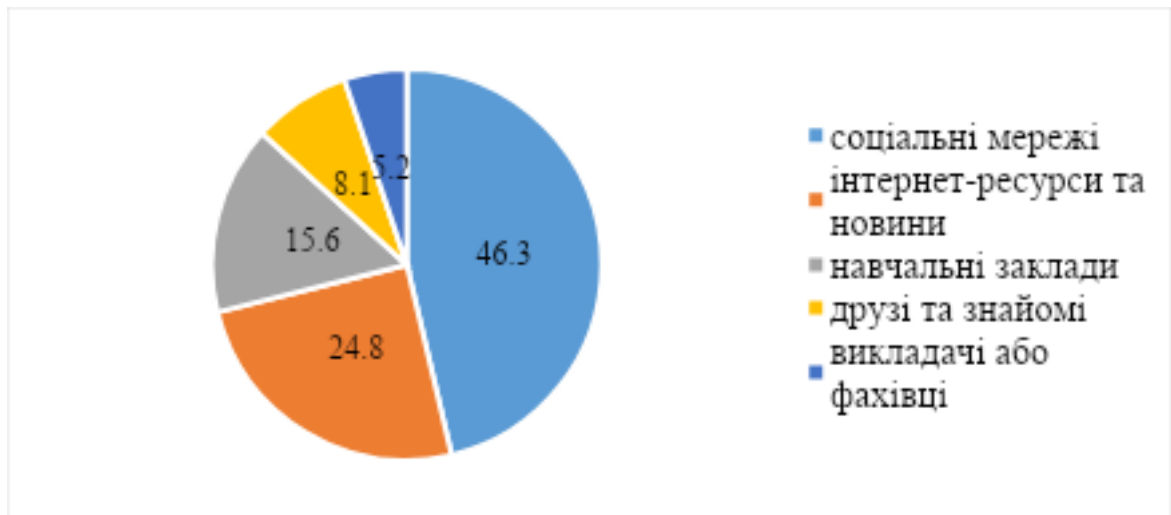

Рис. 3.2. Джерела отримання інформації

Це свідчить про суттєвий вплив цифрового інформаційного середовища на формування уявлень молоді щодо конфліктологічних практик та альтернативних моделей правосуддя.

Ставлення молоді до відновного правосуддя (рис. 3.3)

Більшість респондентів позитивно оцінюють можливість застосування відновного правосуддя в Україні. На твердження «Відновне правосуддя сприяє зниженню конфліктності у суспільстві» середній показник становив 4,1 бала із 5 можливих:

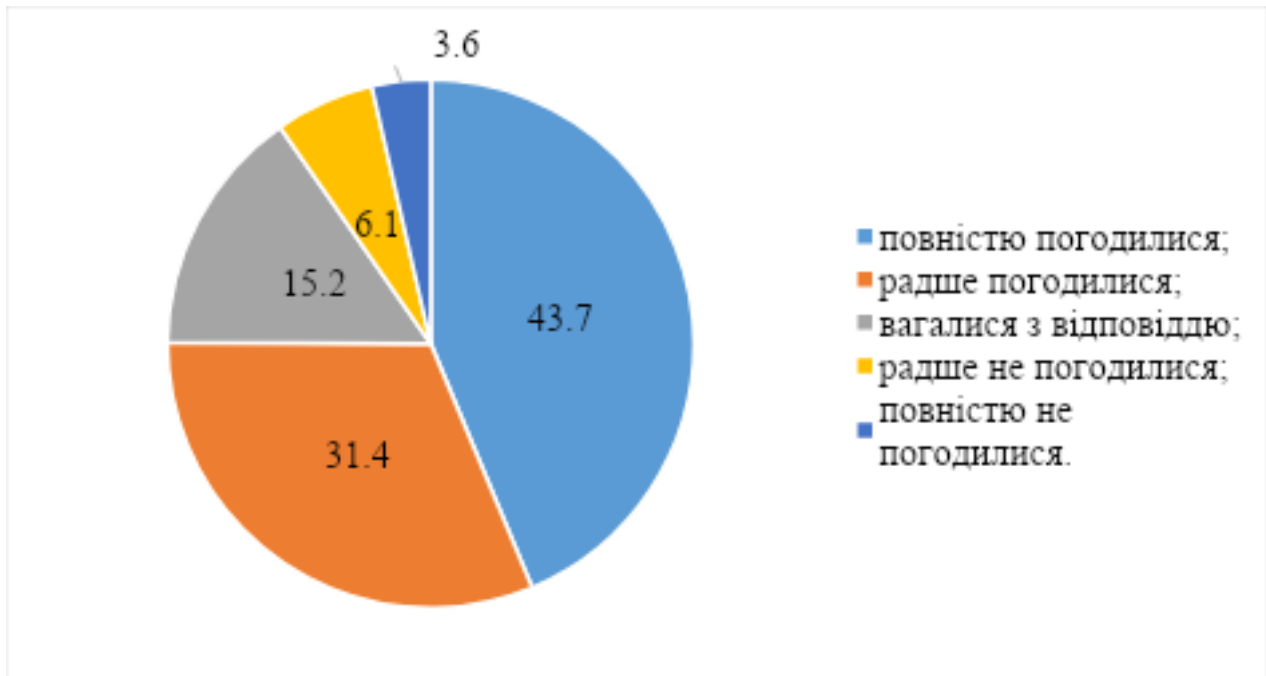

Рис. 3.3. Ставлення молоді до відновного правосуддя

На запитання щодо можливості психологічного відновлення потерпілої сторони (рис. 3.4):

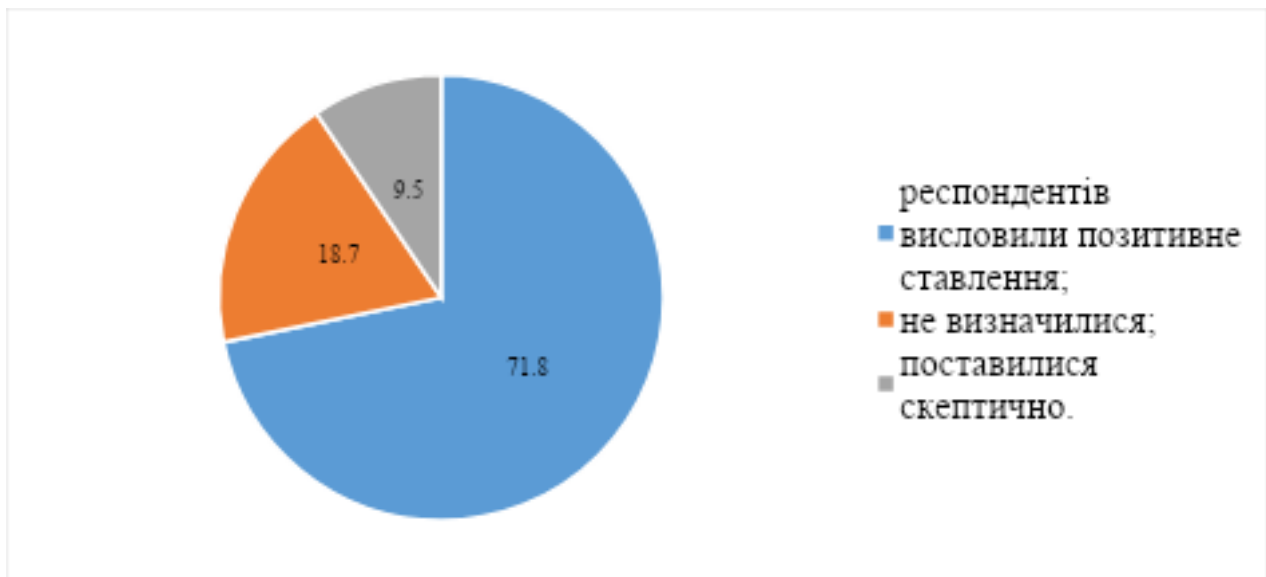

Рис. 3.4 Можливості психологічного відновлення потерпілої сторони

Також:

68,4% опитаних вважають, що відновне правосуддя допомагає правопорушнику усвідомити наслідки власних дій;

74,2% підтримують впровадження відновних практик у закладах освіти;
63,5% вважають, що відновне правосуддя може бути альтернативою традиційним каральним підходам у певних категоріях справ.

Водночас частина молоді демонструє певний рівень недовіри до таких практик, що може бути пов'язано із суспільною напругою, наслідками війни та домінуванням традиційного уявлення про покарання як основний спосіб досягнення справедливості.

Готовність до особистої участі у відновних практиках

На запитання щодо готовності особисто взяти участь у програмі відновного правосуддя:

39,6% респондентів відповіли позитивно;

34,1% - радше позитивно;

17,8% - не визначилися;

8,5% - негативно.

Отримані результати свідчать про переважно позитивне ставлення молоді до діалогічних та примирних форм вирішення конфліктів.

Основні перешкоди впровадження відновного правосуддя

Серед основних перешкод респонденти визначили:

низький рівень обізнаності населення - 42,7%;

недостатню державну підтримку - 24,9%;

недовіру до альтернативних практик - 18,3%;

недостатню кількість підготовлених фахівців - 10,6%;

відсутність популяризації у сфері освіти - 3,5%.

Висновки до третього розділу

Отримані емпіричні дані дозволяють зробити висновок, що рівень обізнаності молоді щодо відновного правосуддя є середнім із тенденцією до

фрагментарного розуміння його змісту. Незважаючи на те, що 61,2% респондентів зазначили, що чули про відновне правосуддя, лише 21,4% змогли чітко пояснити його сутність. Це свідчить про поверхнєве засвоєння поняття без сформованого концептуального розуміння його конфліктологічної та соціально-відновної природи.

Такий розрив між «знанням терміна» та «розумінням змісту» є типовим для суспільств із недостатньо інституціоналізованими практиками відновного правосуддя, де інформація про нього переважно поширюється через неформальні канали (соціальні мережі, медіа), а не через системну освітню підготовку. У науковій літературі зазначається, що подібна розмитість дефініцій та брак чітких критеріїв у суспільній свідомості є одним із центральних викликів на шляху інституціоналізації відновних моделей у світі [60].

Інформаційне середовище та формування уявлень

Домінування соціальних мереж (46,3%) як основного джерела інформації свідчить про медіатизацію уявлень молоді про конфлікт і правосуддя. Це означає, що сприйняття відновних практик формується не через академічні або правові джерела, а через спрощені інформаційні наративи. У контексті конфліктологічного підходу це є важливим фактором, оскільки відсутність глибокого розуміння механізмів медіації та відновних процедур може призводити до їх сприйняття як «м'якої альтернативи покаранню», а не як окремої парадигми відновлення соціальних зв'язків.

Наукові дослідження доводять, що ефективність і стабільність відновних інтервенцій наряду залежать від глибини розуміння їхніх поведінкових механізмів, які спрямовані не на формальне уникнення відповідальності, а на активне залучення сторін до усунення наслідків шкоди й перебудови соціального контексту [43].

Ставлення до відновного правосуддя

Загалом результати демонструють переважно позитивне ставлення молоді до ідей відновного правосуддя. Середній показник 4,1 бала за шкалою Лайкерта щодо його здатності знижувати конфліктність у суспільстві свідчить про високий рівень потенційної соціальної легітимації цієї моделі, що узгоджується з положеннями про доказову ефективність відновного правосуддя як гнучкого інструменту соціальної регуляції [10].

Особливо важливим є те, що:

71,8% респондентів визнають відновний потенціал для потерпілих. Це підтверджує емпіричні дані про те, що участь у відновних практиках суттєво мінімізує негативні психологічні наслідки віктимізації, зокрема знижує симптоми посттравматичного стресу, страху та тривоги у жертв порівняно з традиційним каральним судочинством [32], забезпечуючи загальне емоційне відновлення та високу суб'єктивну задоволеність результатами вирішення ситуації [41].

68,4% - для правопорушників. Сучасні дослідження вказують на те, що зустрічі у відновному форматі мають потужний терапевтичний та ресоціалізаційний ефект, допомагаючи правопорушнику усвідомити наслідки своїх дій через прямий діалог [55]. Проте, як зазначає В. В. Вуд, цей процес потребує глибокої психологічної підготовки та врахування індивідуального травматичного досвіду учасників, оскільки невиявлений психічний дистрес може блокувати здатність до емпатії та компромісу [59].

74,2% підтримують впровадження в освітнє середовище. Така висока підтримка корелює із сучасними міжнародними тенденціями системного впровадження відновних практик у школах та університетах як превентивного інструменту проти насильства, що дозволяє створювати безпечний та інклюзивний освітній простір [33].

63,5% допускають альтернативність каральному правосуддю. Це вказує на те, що серед молоді формується парадигма відходу від виключно каральної моделі правосуддя у бік більш діалогічних і відновних практик, що відповідає

сучасним міжнародним тенденціям у сфері трансформаційного та постконфліктного правосуддя [10; 43].

Конфліктологічна інтерпретація

З позиції конфліктологічного підходу отримані результати свідчать про наявність у молоді потенційної готовності до застосування ненасильницьких стратегій врегулювання конфліктів. Високий рівень підтримки відновних практик може бути інтерпретований як прояв зростання значущості діалогічних моделей взаємодії у суспільстві, особливо в умовах підвищеної соціальної напруги.

Водночас наявність 8,5% негативно налаштованих респондентів та 17,8% тих, хто не визначилися, свідчить про існування групи з низькою довірою до відновних процедур. Це може бути пов'язано з:

Домінуванням каральної правової культури;

Недостатньою поінформованістю [60];

Загальною соціальною травматизацією суспільства в умовах війни та конфліктів. В умовах тривалої кризи суспільство переживає колективну травму, яка підриває базову довіру до соціальних інститутів та ускладнює процеси майбутнього примирення [12; 14]. Порухення психологічного благополуччя та переживання несправедливості під час війни загострюють потребу в безпеці, що часто виражається у бажанні жорсткого покарання як єдиного зрозумілого гаранта справедливості [Kizilhan & Neumann, 2020]. Для подолання цього бар'єру відновне правосуддя має виступати не просто юридичним механізмом, а цілісною психотерапевтичною та миротворчою практикою, здатною розірвати міжгенераційний цикл колективної травми та трансляції агресії [62].

Перешкоди впровадження

Найбільш значущою перешкодою респонденти визначили низький рівень обізнаності населення (42,7%). Це прямо корелює з виявленим низьким рівнем глибокого розуміння поняття відновного правосуддя у нашому дослідженні. Інші фактори - недостатня державна підтримка (24,9%) та недовіра до

альтернативних практик (18,3%) - відображають інституційні та культурні бар'єри впровадження відновних моделей у правову систему України [60]. Таким чином, проблематика впровадження відновного правосуддя має не лише правовий, але й глибокий соціально-психологічний характер, що потребує комплексного підходу до її вирішення.

Отримані результати засвідчили, що українська молодь загалом позитивно ставиться до ідеї відновного правосуддя та визнає його високий потенціал у сфері врегулювання конфліктів і суспільного відновлення. Водночас рівень глибокої, концептуальної обізнаності щодо конкретних механізмів і принципів відновного правосуддя залишається недостатнім і фрагментарним.

Дослідження показало, що молоді люди виявляють високу відкритість та більшою мірою підтримують гуманістичні й діалогічні підходи до вирішення конфліктів, однак певна частина респондентів усе ще орієнтується на традиційні каральні моделі правосуддя під впливом суспільної напруги та наслідків війни. Отримані результати підтверджують актуальність подальшої популяризації практик відновного правосуддя в освітньому середовищі [33] та гостру необхідність підвищення рівня правової, психологічної й конфліктологічної обізнаності молоді через системний інформаційний супровід.

У контексті глобальних підходів до подолання наслідків масового насильства та макроконфліктів, відновне правосуддя та реконсиляція розглядаються як фундаментальні інструменти довгострокової соціальної стабілізації, психологічного зцілення громад та реінтеграції [9; 62]. Проте їхня реальна ефективність у вітчизняному просторі безпосередньо залежить від подолання виявлених інформаційних бар'єрів, підвищення рівня суспільної довіри та забезпечення надійної інституційної й державної підтримки.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено теоретико-конфліктологічне обґрунтування та емпіричне дослідження психологічних механізмів, обмежень та перспектив застосування практик відновного правосуддя в Україні в контексті світового досвіду подолання наслідків масового насильства та колективної травми. Одержані особисто автором результати дали змогу сформулювати такі науково-теоретичні та прикладні висновки, що відображають послідовне виконання поставлених завдань дослідження:

На основі аналізу фундаментальних положень сучасної психології конфлікту та юридичної психології доведено, що відновне правосуддя (Restorative Justice) є цілісною, гуманістично орієнтованою парадигмою врегулювання міжособистісних та соціальних деструкцій. На відміну від ретрибутивної (каральної) моделі, яка акцентує увагу на ізоляції порушника та дотриманні абстрактних правових норм, відновна модель розглядає правопорушення чи акт насильства крізь призму заподіяної шкоди людським взаєминам. Психологічна сутність відновного підходу полягає в активізації процесів ресоціалізації та інтеграції, актуалізації моральної відповідальності правопорушника, а також у створенні безпечного терапевтичного простору для постраждалих, де стає можливим вираження емоцій, визнання завданого болю та відновлення почуття суб'єктивного контролю над власним життям.

Визначено, що масове насильство виступає як специфічна, екстремальна форма соціального конфлікту, яка руйнує базові когнітивні та емоційні конструкти людського існування - безпеку, довіру, справедливість і передбачуваність світу. Психологічні механізми відновлення («зцілення») особистості та спільноти у постконфліктний період мають стадіальний характер. Вони базуються на процесах психологічної трансформації, яка містить у собі: безпечну когнітивну переробку травматичного досвіду, деконструкцію образу «ворога» (гуманізацію іншої сторони), кероване

вираження гніву й образи, а також конструктивну реінтеграцію учасників конфлікту в єдине соціокультурне поле через діалог і спільне визнання спільних цінностей.

Систематизація світового досвіду подолання наслідків масового насильства (зокрема історичного досвіду функціонування Комісій правди та примирення у ПАР, Руанді, Югославії) дозволила ідентифікувати специфіку динаміки колективної травми. Доведено, що невирішена, латентна колективна травма має тенденцію до інтергенераційної (міжпоколінної) передачі, трансляції деструктивних етнічних чи соціальних стереотипів та формування «циклу жертви й агресора» за О. Ботчаровою. Установлено, що Комісії правди діють як специфічний масштабний інструмент «колективної психотерапії», оскільки перехід від замовчування до публічного встановлення історичної правди (fact-finding) є базовою передумовою зниження рівня суспільної тривоги й запобігання міфам про колективну провину чи помсту.

У роботі вперше узагальнено та деталізовано специфічні обмеження, ризики та бар'єри, які раніше критично не порівнювалися з позитивними ефектами медіації. Основним психологічним ризиком відновного діалогу визначено *ретравматизацію* потерпілих у випадках, коли правопорушник виявляється нездатним продемонструвати щире каяття, емпатію або рефлексію завданої шкоди. Окрім того, виявлено жорсткі обмеження щодо застосування відновних практик у forensic-середовищі, де правопорушники мають діагностовані розлади психіки, виражену психопатизацію або особистісну деструкцію, що унеможлиблює повноцінний вербальний та емоційний контакт. Конфліктогенний потенціал також несуть випадки примусу до прощення з боку спільноти, що породжує у жертви відчуття вторинної несправедливості.

На основі розробленого та впровадженого спеціалізованого опитувальника здійснено комплексний аналіз сприйняття відновного правосуддя серед студентської молоді України. Математико-статистична

обробка даних (кореляційний аналіз, описативна статистика) дозволила отримати такі результати:

Виявлено помірний та низький первинний рівень обізнаності студентів із сутністю відновних процедур та медіації, що вказує на брак системного інформування у вітчизняному освітньому та правовому полі.

Зафіксовано високий рівень потенційного запиту на відновне правосуддя в контексті вирішення академічних, сімейних та міжособистісних конфліктів. Водночас виявлено чіткий когнітивний дисонанс: респонденти декларують високу готовність до діалогу в мікросоціальних конфліктах, але демонструють виражений скепсис та недовіру до можливості діалогу з правопорушниками в межах гострих макросоціальних (воєнних, кримінальних) деструкцій.

Визначено провідні бар'єри впровадження моделі в Україні, серед яких домінують: низький рівень загальної інституційної довіри, страх ретравматизації, стереотипна орієнтація суспільної свідомості на каральні методи, а також гостра нестача кваліфікованих спеціалістів (психологів-медіаторів).

Теоретична значущість дослідження полягає у поглибленні конфліктологічного опису відновних практик через інтеграцію клініко-психологічних знань про травму та посттравматичний стрес. На відміну від попередніх розвідок вітчизняних науковців (М. Матійчук, Н. Пророк), які здебільшого аналізували медіацію як юридичну чи суто педагогічну процедуру, у цій роботі відновне правосуддя досліджено крізь призму подолання масштабної суспільної травматизації та воєнного насильства. Практичне значення роботи полягає у розробці конкретних методичних рішень: обґрунтовано необхідність створення та функціонування психологічних Служб порозуміння на базі закладів вищої освіти для зниження міжособистісної напруги й формування відновної культури у молодіжному середовищі.

Рекомендації щодо наукового і практичного використання результатів:

Для органів державної влади та правосуддя: Сприяти поетапному впровадженню програм відновного правосуддя для неповнолітніх та молоді за умови обов'язкового супроводу процесу дипломованими психологами, які володіють методиками травма-інформованого підходу (trauma-informed care).

У системі вищої освіти: Впроваджувати у навчальні плани спеціальностей «Психологія» та «Соціальна робота» профільні вибіркові дисципліни («Психологія відновного правосуддя», «Конфліктологічна медіація»), що дозволить подолати кадровий дефіцит фахівців у цій сфері.

У практичній психологічній діяльності: Використовувати розроблені критерії оцінки психологічної готовності сторін конфлікту до медіації (діагностика рівнів емпатії, агресивності, загрози ретравматизації) для недопущення ускладнень під час реальних відновних зустрічей.

Перспективи подальших наукових розвідок: Доцільно спрямувати на лонгітюдне дослідження динаміки зміни рівнів посттравматичного стресу у постраждалих, які пройшли через відновний діалог, порівняно з тими, чиї справи вирішувалися виключно в межах класичного кримінального судочинства України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Болебер В. Пригадування, травма та колективна пам'ять. битва за пам'ять у психоаналізі. *Український психоаналітичний журнал*. 2024. Т. 2, № 2. С. 118–135. URL: <https://doi.org/10.32782/upj/2024-2-2-11>
2. Браніцька Т., Логутіна Н. Медіація як засіб розвитку конфліктологічної компетентності управлінців. 2024. URL: <https://journals.academ.vinnica.ua/index.php/eco-pa/article/view/121>
3. Герасимчук С. С. Медіація як один із видів альтернативного вирішення спорів: визначення, переваги та недоліки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Т. 1, по. 82. С. 270–274. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.1.41>
4. Дмитришин С. Резильєнтність особистості: сутність феномену та методи розвитку. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2024. Випуск 20. С. 67–74. URL: <https://doi.org/10.30970/ps.2024.20.10>
5. Кириченко В. Колективні травми українців та національна ідентичність. *Журнал соціальної та практичної психології*. 2024. № 4. С. 56–60. URL: <https://doi.org/10.32782/psy-2024-4-9>
6. Комарницький Н. І. Психологічні механізми відновлення після конфлікту. Особистість і суспільство: психосоціальні виміри ковітальної взаємодії : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції Західноукраїнського національного університету, 30 квітня 2026 р. Тернопіль : ЗУНУ, 2026. С. 506-508.
7. Крижановська З. Ю., Мудрик А. Б. Посттравматичний стресовий розлад як наслідок пережитого травматичного досвіду особистості. *Психологічні студії*. 2024. № 3. С. 32–38. URL: <https://doi.org/10.32782/psych.studies/2024.3.5>
8. Лікарчук Д. С. Медіація як спосіб врегулювання політичних конфліктів. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2021.

- № 8. С. 50–61. URL: <https://doi.org/10.31866/2616-745x.8.2021.249009> (дата звернення: 02.06.2026).
9. Максименко С. Д., Носенко Е. Л. Експериментальна психологія : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 360 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738661/1/%D0%95%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0_%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F_%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D1%81%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_2021%20%281%29.pdf
 10. Маслікова І. І. Етичні виміри запобігання масовому насильству в контексті сучасних соціальних криз. *Вісник гуманітарних наук*. 2024. № 4. С. 112–118. URL: <https://h-visnyk.com.ua/index.php/home/article/download/322/312>
 11. Москаленко О. В. Психологічна резильєнтність як умова підтримки психологічного здоров'я особистості. *Науковий вісник ужгородського національного університету. серія: психологія*. 2024. № 2. С. 67–70. URL: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2024.2.13>
 12. Панкова Г. Психологічні стратегії подолання травми у контексті адаптації до наслідків війни серед осіб середнього віку: результати теоретичного та емпіричного дослідження. *Наука і освіта : наук.-практ. журнал*. 2025. № 1. С. 23–29.
 13. Поджинська О. О., Острянко Т. С. Медіація як комунікативна технологія врегулювання конфліктів: психологічний аспект. *Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені Академіка Степана Дем'янчука. Серія: педагогіка та психологія*. 2025. № 3. С. 244–250. URL: <https://doi.org/10.32782/3041-2021/2025-3-34>
 14. Психічне здоров'я та резильєнтність особистості : колективна монографія. Академія праці, соціальних відносин і туризму / За заг. ред. : Г. А. Пріба,

Л. Є. Бегези – Київ : Ф-ОП Гуляєв О.В., 2025. 392 с.
URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14765840>

15. Рибалка В. В., Пахомов І. В. Практичний порадник до проведення емпіричного психологічного дослідження при написанні кваліфікаційної роботи магістра за спеціальністю «Психологія». Біла Церква : БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2026. 24 с.
URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/748418/1/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%B5%D0%BC%D0%BF%D1%96%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85-%D0%B3%D0%BE%20%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%202026.pdf>
16. Степаненко Н. В., Громова Ю. Є. Відновне правосуддя та медіація як дієвий інструмент вирішення конфліктів // Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. Київ : Університет «КРОК», 2023. С. 123–125. URL: <https://dspace.krok.edu.ua/handle/krok/7585>
17. Татунько Є. В. Медіація та психологічні аспекти вирішення конфліктів // Комунікація як чинник транспарентності соціальної взаємодії: психологічний, історичний, правовий, економічний та політичний виміри : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Тернопіль : ЗУНУ, 2024. С. 93–97. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/54256>
18. Титаренко Т. Соціально-психологічний супровід посттравматичних особистісних трансформацій. Наукові студії із соціальної та політичної психології Вип. 45 (48). 2020. С. 59–68.
URL: [https://doi.org/10.33120/ssj.vi45\(48\).142](https://doi.org/10.33120/ssj.vi45(48).142).

19. Француз А. Й., Марина Ю. Ю. Медіація як сучасний спосіб вирішення конфліктів в умовах військового стану. *Legal bulletin*. 2023. Т. 114, № 7. С. 64–72. URL: <https://doi.org/10.31732/2708-33x-2023-07-64-72>
20. Чернета С., Карпінська Н. Медіація як спосіб вирішення соціальних конфліктів. *Humanitas*. 2022. № 4. С. 69–77. URL: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.4.10>
21. Шмаленко Ю. І. Психологічні та комунікативні аспекти медіаційної діяльності. *Ментальне здоров'я*. 2025. № 4. С. 241–245. URL: <https://doi.org/10.32782/3041-2005/2025-4.40>
22. Шумейко А. П. Механізми психологічного відновлення внаслідок травматичної події : кваліфікаційна робота. Кривий Ріг : КДПУ, 2023. 34 с.
23. Bonanno G. A. Loss, trauma, and human resilience: have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events?. *Psychological trauma: theory, research, practice, and policy*. 2008. S, no. 1. P. 101–113. URL: <https://doi.org/10.1037/1942-9681.s.1.101>
24. Braithwaite J. Restorative justice and responsive regulation: the question of evidence. *RegNet Working Paper*. 2016. No. 51. School of Regulation and Global Governance (RegNet), Australian National University. URL: https://johnbraithwaite.com/wp-content/uploads/2016/10/SSRN_2016_BraithwaiteJ-revised-51.pdf.
25. Calhoun A., Pelech W. The impact of restorative and conventional responses to harm on victims: a comparative study. *British Journal of Community Justice*. 2013. Vol. 11, no. 1. URL: https://www.researchgate.net/publication/288641792_The_impact_of_restorative_and_conventional_responses_to_harm_on_victims_A_comparative_study.
26. Daly K. A Tale of Two Studies: Restorative Justice from a Victim's Perspective. *Restorative Justice: Emerging Issues in Practice and Evaluation* /

- ed. by E. Elliott, R. Gordon. Cullompton : Willan Publishing, 2005. P. 153-174. URL: <https://www.griffith.edu.au/>.
27. Does identification with rwanda increase reconciliation sentiments between genocide survivors and non-victims? The mediating roles of perceived intergroup similarity and self-esteem during commemorations / C. Kanazayire et al. *Journal of social and political psychology*. 2014. Vol. 2, no. 1. P. 489-504. URL: <https://doi.org/10.5964/jspp.v2i1.319> .
 28. Garcian J. Resilience and Coping Mechanisms: Navigating Psychological Trauma. *Int J Emer Ment Health*, Vol 27(2). 2025. URL: <https://doi.org/10.4172/1522-4821.1000692>.
 29. Hadar N., Gal T. Survivors' paths toward forgiveness in restorative justice following sexual violence. *Criminal justice and behavior*. 2023. P. 009385482311621. URL: <https://doi.org/10.1177/00938548231162108> .
 30. Hargovan H. Doing justice differently: Is restorative justice appropriate for domestic violence? *Acta Criminologica*. 2010. Special edition no. 2: CRIMSA 2009 Conference. P. 1-19. URL: https://www.researchgate.net/publication/303702108_Hargovan_H_2010_Doi_ng_Justice_Differently_Is_restorative_justice_appropriate_for_domestic_violence_Acta_Criminologica_Conference_Special_Edition_No_2.
 31. Jeffries S., Wood W. R., Russell T. Adult restorative justice and gendered violence: practitioner and service provider viewpoints from queensland, australia. *Laws*. 2021. Vol. 10, no. 1. P. 13. URL: <https://doi.org/10.3390/laws10010013>.
 32. Koebach A., Robjant K. NETfacts: a community intervention integrating trauma treatment at the individual and collective level. *European journal of psychotraumatology*. 2021. Vol. 12, no. 1. URL: <https://doi.org/10.1080/20008198.2021.1992962>.
 33. Lavin D., Carroll C. Restorative Justice in Practice: A Case Study. *Irish Probation Journal*. 2014. Vol. 11 (1). P. 245-253. URL:

<https://www.probation.ie/EN/PB/0/AA9C057A3EF0E87C8025802F003B18EC/File/IPJ2014pages245to253.pdf>

34. Lloyd A., Borrill J. Examining the effectiveness of restorative justice in reducing victims' post-traumatic stress. *Psychological injury and law*. 2019. Vol. 13, no. 1. P. 77-89. URL: <https://doi.org/10.1007/s12207-019-09363-9>.
35. Lodi E., Perrella L., Lepri G. L., Scarpa M. L., Patrizi P. Use of Restorative Justice and Restorative Practices at School: A Systematic Literature Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2022. Vol. 19. 96 p. URL: <https://doi.org/10.3390/ijerph19159344>
36. Matoba K. 'Measuring' collective trauma: a quantum social science approach. *Integrative psychological and behavioral science*. 2022. URL: <https://doi.org/10.1007/s12124-022-09696-2>.
37. Mendeloff D. Truth-Seeking, truth-telling, and postconflict peacebuilding: curb the enthusiasm?1. *International studies review*. 2004. Vol. 6, no. 3. P. 355–380. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1521-9488.2004.00421.x>.
38. Nascimento A. M., Andrade J., de Castro Rodrigues A. The psychological impact of restorative justice practices on victims of crimes-a systematic review. Trauma, violence, & abuse. 2022. P. 152483802210820. URL: <https://doi.org/10.1177/15248380221082085>.
39. Rehnstrom O. Alternative truths as reconciliatory mechanisms in post-conflict societies. *Pax et bellum*. 2023. Vol. 10, no. 1. URL: <https://doi.org/10.33063/pbj.v10i1.164>.
40. Resilience frameworks, measurement tools, and transmission processes in the context of man-made collective trauma: a meta-synthesis and multilevel meta-analysis / J. Niyonsenga et al. *European journal of psychotraumatology*. 2025. Vol. 16, no. 1. URL: <https://doi.org/10.1080/20008066.2025.2582455>
41. Russo-Netzer P., Tarrasch R., Saar-Ashkenazy R., Guez J. Meaning and resilience in war-affected populations during crisis. *Frontiers in Psychiatry*. 2025. Vol. 16. P. 1-5. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2025.16> .

42. Shapland J., Hall M. What do we know about the effects of crime on victims?. *International review of victimology*. 2007. Vol. 14, no. 2. P. 175-217.
URL: <https://doi.org/10.1177/026975800701400202>.
43. The social sharing of emotions in interpersonal and in collective situations: common psychosocial consequences / B. Rimé et al. *Emotion Regulation and Well-Being*. New York, NY, 2010. P. 147–163.
URL: https://doi.org/10.1007/978-1-4419-6953-8_9
44. Theisen-Womersley G. Collective trauma, collective healing. *trauma and resilience among displaced populations: A Sociocultural Exploration*. Cham : Springer, 2021. Chapter 6. P. 139-175. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-67712-1_6.
45. Vella L. "What will you do with our stories?" Truth and reconciliation in the solomon islands. *International Journal of Conflict and Violence*. 2014. Vol. 8, no. 1. P. 91-103. URL: <https://www.ijcv.org/index.php/ijcv/article/view/3047>.
46. Wood W. R., Suzuki M. Four challenges in the future of restorative justice. *Victims & offenders*. 2016. Vol. 11, no. 1. P. 149-172.
URL: <https://doi.org/10.1080/15564886.2016.1145610> .
47. Zara A. Collective trauma cycle: the healing role of reconciliation, forgiveness and restorative justice in collective traumas (tur). *Journal of clinical psychiatry*. 2018. Vol. 21, no. 3. P. 301-311.
URL: <https://doi.org/10.5505/kpd.2018.36449> .

**Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут комунікацій**

Комарницький Назар Іванович

**ВІДНОВНЕ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ: У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ
ПІДХОДІВ ДО ПОДОЛАННЯ МАСОВОГО НАСИЛЬСТВА
(КОНФЛІКТОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД)**

спеціальність 053 Психологія
освітньо-професійна програма
кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «бакалавр»

Частина 2

ДОДАТКИ

Тернопіль - 2026

**Інструкція до методики «Дослідження обізнаності та ставлення
молоді до відновного правосуддя»**

Вам пропонується взяти участь у дослідженні, присвяченому вивченню рівня обізнаності та ставлення молоді до відновного правосуддя в Україні. Отримані результати будуть використані виключно в наукових цілях у межах дипломного дослідження на тему:

«Відновне правосуддя в Україні: у контексті глобальних підходів до подолання масового насильства (конфліктологічний підхід)».

Опитування є анонімним. Уважно прочитайте кожне запитання та оберіть варіант відповіді, який найбільше відповідає Вашій думці. У питаннях зі шкалою оцініть ступінь своєї згоди за п'ятибальною системою:

- 1 - зовсім не згоден / не згодна;
- 2 - радше не згоден / не згодна;
- 3 - важко відповісти;
- 4 - радше згоден / згодна;
- 5 - повністю згоден / згодна.

I. Паспортна частина

1. Ваша стать:

- ☐ Чоловіча
- ☐ Жіноча
- ☐ Інше
- ☐ Не бажаю відповідати

2. Ваш вік:

3. На якому курсі Ви навчаєтесь?

- ☐ 1 курс
- ☐ 2 курс

☐ 3 курс

☐ 4 курс

☐ 5 курс

☐ 6 курс

4. Ваша спеціальність / освітня програма:

5. Форма навчання:

☐ Денна

☐ Заочна

☐ Дистанційна

☐ Інша _____

II. Вступні (фільтруючі) питання

6. Чи чули Ви раніше про відновне правосуддя?

☐ Так

☐ Ні

7. Чи чули Ви раніше про медіацію як спосіб вирішення конфліктів?

☐ Так

☐ Ні

8. Звідки Ви найчастіше отримуєте інформацію про способи вирішення конфліктів?

☐ Соціальні мережі

☐ Навчальний заклад

☐ Інтернет-ресурси / новини

☐ Від друзів або знайомих

☐ Від викладачів / фахівців

☐ Інше _____

ІІІ. Основний блок питань

9. Оцініть рівень Вашої обізнаності щодо поняття «відновне правосуддя».

1 2 3 4 5

10. Чи можете Ви пояснити сутність поняття «відновне правосуддя»?

☐ Так, можу пояснити чітко

☐ Частково можу пояснити

☐ Ні, не можу пояснити

11. Наскільки Вам зрозуміла ідея відновного правосуддя?

1 2 3 4 5

12. На Вашу думку, наскільки відновне правосуддя є актуальним для сучасного українського суспільства?

1 2 3 4 5

13. Чи вважаєте Ви, що відновне правосуддя сприяє зниженню рівня конфліктності у суспільстві?

1 2 3 4 5

14. Чи може відновне правосуддя допомогти потерпілій стороні відчутти справедливість та психологічне відновлення?

1 2 3 4 5

15. Чи сприяє відновне правосуддя усвідомленню правопорушником наслідків власних дій?

1 2 3 4 5

16. Чи вважаєте Ви ефективним застосування відновного правосуддя у молодіжному середовищі?

1 2 3 4 5

17. Чи доцільно впроваджувати практики відновного правосуддя у закладах вищої освіти?

1 2 3 4 5

Продовження додатку А

18. Чи може відновне правосуддя бути альтернативою традиційним каральним підходам у певних категоріях правопорушень?

1 2 3 4 5

19. Чи були б Ви готові особисто взяти участь у програмі відновного правосуддя у разі виникнення конфліктної ситуації?

1 2 3 4 5

20. Наскільки Ви довіряєте фахівцям, які застосовують практики відновного правосуддя та медіації?

1 2 3 4 5

21. Які, на Вашу думку, основні перешкоди для ефективного впровадження відновного правосуддя в Україні?

- ☐ Низький рівень обізнаності населення
- ☐ Недостатня кількість підготовлених фахівців
- ☐ Недовіра до альтернативних способів вирішення конфліктів
- ☐ Недостатня державна підтримка
- ☐ Відсутність популяризації у сфері освіти
- ☐ Інше _____

22. У яких сферах, на Вашу думку, доцільно насамперед застосовувати відновне правосуддя?

- ☐ Освітнє середовище
- ☐ Сімейні конфлікти
- ☐ Молодіжне середовище
- ☐ Громадські конфлікти
- ☐ Кримінальні правопорушення невеликої тяжкості
- ☐ Післяконфліктне суспільне відновлення
- ☐ Інше _____

23. Наскільки Ви зацікавлені у поглибленні власних знань про відновне правосуддя?

1 2 3 4 5

IV. Заключна частина

24. Які, на Вашу думку, заходи можуть сприяти підвищенню обізнаності молоді щодо відновного правосуддя?

25. Висловіть власну думку або коментар щодо теми відновного правосуддя: